

Dworzaczkowi mieszkania i funduszy na czas prowadzenia w Bibliotece Kórnickiej kwerend do rozprawy doktorskiej. Dzisiaj w zbiorach bibliotecznych znajduje się, bezcenna dla badań genealogicznych, spuścizna Władysława Dworzaczka, która została opracowana w formie elektronicznej i udostępniania jest na stronie instytucji jako „Teki Dworzaczka”.

Trzecia część wystawy poświęcona była działalności Fundacji w dobrach zakopiańskich. W wyniku problemów ze spłaceniem podatku od darowizn władze Fundacji zdecydowały się oddać dwa leśnictwa – Kościeliska i II Bukowina. W związku z tym zaprezentowano „Protokół zdawczo-odbiorczy” sprzedaży wspomnianych lasów tatrzańskich na rzecz Ministerstwa Rolnictwa z 30 września 1933 roku. Prezentowano projekty planowanych prac budowlanych i remontowych, np. budowy ogrodzenia przy „Bazarze” w Zakopanem, a także wykazy budynków Zarządu Dóbr Zakopane i Szkoły Domowej Pracy Kobiet w Kuźnicach, plan magazynu na Krupówkach pochodzący ze spuścizny po Wincentym Szymborskim, przekazanej do zbiorów Biblioteki Kórnickiej przez sekretarza Wisławy Szymborskiej – Michała Rusinka.

Dodatkową atrakcją było wystawienie niepokazywanych wcześniej zbiorów sfragistycznych związanych z Fundacją „Zakłady Kórnickie”.

Aleksandra Losik-Sidorska

**PRIMUM NON NOCERE.
Z DZIEJÓW MEDYCyny**
(27 VII – 14 IX 2015)

W Sali Czarnej Zamku Kórnickiego prezentowano wybór najciekawszych druków i rękopisów medycznych ze zbiorów Biblioteki Kórnickiej.

Pierwszą część wystawy poświęcono słynnym rozprawom i traktatom naukowym wybitnych lekarzy od XVI do XIX wieku, wśród których na uwagę zasługuje wydane w 1583 roku w Wenecji dzieło *De morbis puerorum tractatus* – pierwszy polski podręcznik pediatrii autorstwa Jana Chrościejewskiego (ca 1555–1627/28). Ten poznański doktor medycyny, absolwent uniwersytetu w Padwie, podczas studiów był słuchaczem wykładów wybitnego włoskiego lekarza Girolamo Mercurialego (1530–1606) i pod jego wpływem stworzył traktat medyczny, w którym zapoczątkował pojęcie chirurgii dziecięcej i plastycznej. Opisał w nim m.in. przepuklinę przeponową u noworodków i rozszczepy podniebienia.

Zaprezentowano także pierwsze w języku polskim dzieło poświęcone kile, autorstwa Wojciecha Oczki (1537–1599), wydane w Krakowie w 1581 roku.

W traktacie tym wprowadzono polską nazwę „przymiot” zamiast łacińskich terminów *sypylis* lub *lues*, podano wiele trafnych obserwacji z dziedziny epidemiologii tej choroby, podkreślając masowe występowanie zachorowań i przenoszenie się choroby na wielkich obszarach. Zalecano ostrożniejsze leczenie wcierkami ręciovymi, szeroko stosowanymi w całej Europie, a także opisano operację plastyczną w kiłowych zniekształceniach nosa za pomocą płata skóry pobranego z ramienia.

Kolejnym prezentowanym obiektem był najśłynniejszy traktat szwajcarskiego lekarza Simona André Tissota (1728–1797), *Onanizm czyli roztrząśnienie chorób pochodzących z samogwałtu*, Warszawa 1787 (wydanie pierwsze: Lozanna 1760). Tissot był w ówczesnej Europie autorytetem medycznym, toteż jego traktat zyskał spory rozgłos w wielu krajach. Po raz pierwszy rozpatrywano w nim onanizm nie tylko z punktu widzenia moralności i religii, ale przede wszystkim jako zjawisko medyczne.

Wśród rozpraw i traktatów medycznych szczególnym zainteresowaniem cieszyły się podręczniki do anatomii, m.in. Teodora Weichardta (1755–?) *Anatomia to jest nauka poznania części ciała ludzkiego. Ku pożytkowi felczerów i cyrulików*, wydana w Krakowie w 1793 roku, oraz siedmiotomowy *Narząd powszechny opatrzenia chirurgicznego* profesora Rafała Czerwiakowskiego (1743–1816), zwanego ojcem chirurgii polskiej.

Ciekawy zabytek codziennej praktyki lekarskiej to rękopiśmienna księga z historiami chorób, prawdopodobnie własność chirurga Alfreda Bentkowskiego (1813–1850), w której opisano kilka konkretnych przypadków schorzeń objawiających się drgawkami lub paraliżem oraz przebieg eksperymentalnej terapii prądem. Na uwagę zasługuje także brulion projektu Towarzystwa ku Wzniesieniu Oświaty i Lepszego Bytu Pomiędzy Ludem Wiejskim Wielkiego Księstwa Poznańskiego, pisany ręką Karola Marcinkowskiego, oraz rachunek za lekarstwa dla hrabiego Działyńskiego wystawiony przez Aptekę „Pod Żółtym Lwem” (Poznań, 1 czerwca 1857).

Drugą część wystawy skupiona była na chorobach zakaźnych i epidemiach, które pustoszyły Europę przez stulecia. Najstraszniejszą plagą, wzbudzającą powszechną grozę, była dżuma. To właśnie jej poświęcono najwięcej publikacji, poczynając od najstarszej z prezentowanych na wystawie rozprawy Jana Benedykta Solfy (1483–1564) *Libellus novus de Causis, signis et curatione pestilentiae ad preservationem simul et curam eius mali*, Kraków 1521. Dzieło to jest najstarszym polskim traktatem o dżumie – najgroźniejszej i najstraszliwszej chorobie ówczesnego świata. Wśród znaków poprzedzających wybuch epidemii autor wskazuje na pojawianie się dużej liczby szczurów, ponadto wymienia środki mające zapobiec zachorowaniu, a są to: kamfora, aloes, goździki, gałka muszkatołowa i liście dębu.

Wskazówki, jak ustrzec się przed „morowym powietrzem”, ukazywały się w licznych drukach ulotnych od XVI do XVIII wieku. Przykładem jest, wydane w Krakowie w 1569 roku, dzieło Antona Schneebergera (1530–1581) *Książki o zachowaniu zdrowia człowieka, od zarazy morowego powietrza*, a także *Prezerwatiwa przeciwko morowemu powietrzu doświadczona* Marcina z Klecka, wydrukowana w Poznaniu w 1624 roku, oraz *Nauka jako się sprawować czasu morowego powietrza* Jana Innocentego Petrycego (1592–1641), wydana w Krakowie w 1705 roku.

W pierwszej połowie XIX wieku pojawiła się nowa groźna choroba, która do Europy dotarła z Azji. Była to cholera, atakująca przede wszystkim ludność ubogą, żyjącą w warunkach mieszkaniowych sprzecznych z higieną, gdyż rozprzestrzeniała się głównie poprzez skażoną ludzkimi odchodami wodę. Broszury i odezwy do ludności, redagowane przez lekarzy, były efektem toczących się w Europie burzliwych dyskusji o zapobieganiu epidemii oraz terapii. Jedną z takich broszur, zaprezentowaną na wystawie, jest *Nauka o powodach do cholery, o środkach do zapobieżenia wybuchnięciu choroby, o znakach pojawiającej się choroby i pierwszej pomocy dla chorych na cholere*, wydana we Lwowie w roku 1847.

Trzecią część wystawy poświęcono zjawisku „medycyny domowej”, czyli przekazywanej z pokolenia na pokolenie wiedzy o przyrządzaniu leków i mikstur na różne dolegliwości. Nośnikami tejże wiedzy były ukazujące się od XVI wieku zielniki (herbarze), rękopiśmienne sylwy szlacheckie, wydawnictwa popularne, kalendarze i czasopisma.

Jednym z ciekawszych obiektów zaprezentowanych w tej grupie zbiorów był *Herbarz to iest ziół opisanie* Marcina Siennika (?–1588), wydany w Krakowie w 1568 roku. Herbarze, czyli zielniki, spełniały rolę poradników terapeutycznych. W XVI wieku po polsku ukazało się ich pięć (najstarszy w 1534 roku). Dotyczyły przede wszystkim ziół leczniczych, ale także leków pochodzenia zwierzęcego i mineralnego. Opisywały również puszczanie krwi.

W XVIII wieku najpopularniejszym autorem poradników medycznych był Ludwik Perzyna (1752–1800), autor *Lekarza dla włoscian czyli Rady dla pospolstwa* (Kalisz 1793), w którym opisywał m.in. lecznicze zastosowanie pijawek. Podobny charakter miały *Medyk domowy* Samuela Beimlera (Leszno 1749) oraz rękopiśmienny *Manuskrypt przeze mnie [...] spisany* Tadeusza Kajetana Szawernowskiego (1769) i XIX-wieczny *Lekarz domowy*, zawierający wskazówki z zakresu higieny niemowląt.

Magdalena Marcinkowska